

Львівський національний університет
імені Івана Франка
НАУКОВА БІБЛІОТЕКА

Всеукраїнське товариство «Просвіта»
імені Тараса Шевченка
Львівське обласне об'єднання

Серія «Дрібненька бібліотека», ч. 6

Любомир Сеник

РОЗКОПАТИ ПОМПЕЇ

Львів • 2002

УДК 008: 13(091) (477)

С-31

ББК Ч 111.151(4УКР)4

Редакційна колегія:

Богдан ЯКИМОВИЧ (голова),

Ніна БІЧУЯ, Михайло ГНАТЮК,

Мирослава ДОМАНСЬКА, Роксолана ЗОРІВЧАК,

Богдан КОТУР, Тарас ЛУЧУК.

С-31

СЕНИК Любомир. Розкопати Помпеї / Післямова Б. Криси. – Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2002. – 34 с. (Серія: «Дрібненька бібліотека»; Ч. 6).

ISBN 966-613-165-X

Серія «Дрібненька бібліотека» заснована 1999 р.

ББК Ч 111.151(4УКР)4

ISBN 966-613-165-X

© Л. Сенік, 2002

© Б. Криси, післямова, 2002

© Львівський національний університет
імені Івана Франка, 2002

РОЗКОПАТИ ПОМПЕЇ

*...поводьтеся, як діти світла,
бо плід світла знаходиться в кожній
добрості, і праведності, і правді.
(Еф. 5: 8–9)*

Апокаліпсис везувійв, що ніколи не дрімали, вичікуючи розростання найвеличніших градів, був для них, градів, природною умовою життя. Таким чином під основу цього життя Бог поклав хиткий ґрунт, який будь-коли міг страсти найвеличніші архітвори, перетворивши їх у звалища каменю. І ще той несамовитий, лютий попіл безпам'ятства, який насмерть закрив до-рогу з минулого в майбутнє – тут не існує ні минулого, ні майбутнього. Все втрамбовано груби-ми товщами попелу, з-під якого вже ніколи не проб'ється зелений пагінець надії. А коли й зійде сонце і його промінь, ніби меч Архангела, проніже крізь кублиця хмар і диму до самого низу долину сліз і горя, то немає що спогляда-ти, настільки знівченою і згнєбленою постає юдоль нещастя і неволі.

Ніхто не може сказати інших слів, ніхто інших слів не знає, крім прокляття, що нівечить душу, й так знівчену попелом, пригнєчену звалищами

тисячолітніх будівель. Наші Помпеї виростили в неосяжний космос, не було для них перешкод, окрім одного-однісінького впертого, як віслоук, незаперечного факту – вони піднімалися у свій величний зріст у тіні везувіїв – молоха Руїни. Його ненаситну, бездонну пащу годі заповнити новими Помпеями, ще не зваленими в купища руїн, – ніхто не врятує їх від загибелі. Вони не вічні. Так само, як і земне життя, яке має початок і кінець.

Везувії на віки і тисячоліття замовкають, але ніколи не зникають, і в їхній тіні виростають Помпеї, щоб котрогось дня чи ночі страсти апокаліпсисом ще живі душі, не присипані попелом і звалищами майбутніх Помпей. Або відійти із засягу зловісних тіней, або не зводити будівель в їхніх чорних зонах.

Ні, постають нові Помпеї, підносячи свої чудотворні склепіння до бездонної голубизни неба, вирізьблюючи пілястри і струнки, як дівочі стегна, колони з химерними плетивами виноградної лози і соковитими гронами, наповненими золотом благодатного сонця.

Постають куполисті храми. Вони, як небесна, нетутешня музика, звучать на просторах землі дивною мелодією своїх білокам'яних стін, райдужними дугами вікон, божественних вітарів і чудес над чудесами – таємничо-загадковими і до щему в серці рідними, як мати, задушевними, пройнятими океаном любові і терплячим

захистом Орантами. Хто скаже: не зводьте храмів у тінях везувіїв?

Тисячоліття одне за одним ідуть у безмежжя світів і несуть з собою безсмертну славу вічного духу, що сотворяє в тіні везувіїв диво незруйнованих Помпеїв. Уже всміхається майбутнє величчю будівель, піднятих до небесних висот в ім'я Бога і на славу богорівної людини, що діє натхненно на зразок свого Творця. Зрозуміння відвічного зв'язку між земним і небесним дивом доступне кожному, але не всі мають силу проникнути в таємниці вічного. У тіні везувіїв, у чорних зонах маліє дух, заповнений попелищами, придавлений тліном руїн давніх і новітніх Помпеїв, знесилений дикими вітрами, що дмуть над просторами тисячоліть, перемішуючи стада і пастухів, творячи прокляті Богом і людьми сатанинські вавилони. Білий і Чорний ангел схрещують мечі, і в цьому вогні, як у ковальському горнілі, душа або спалюється жужелицею внівець, або відроджується, як фенікс, світлосяйною квіткою, дивним птахом, божественною піснею – безсмертя витає над нашими Помпеями.

Вічна любов – величний дар Бога – випромінює на Помпеї свою благодать – хіба інакше змогли б піднятися вони, храми, будівлі і все мисляче, до тих незбагнених для звичайного людського розуму верховин світла, що сяє для кожної істоти, але не кожне живе створіння

сприймає його? Здається, нема і не буде кінця гармонії світла, божественної музики храмів, сотвореної радості тихих днів, довершених форм, сотворених майстрами. Невже – не віриться! – усі, усі, до одного забули на свою погибель про тінь везувіїв, про зону лиха?

Забули Бога: піднімали в піднебесся храми, вписували в сутність духу божественну музику ліній вулиць і майданів, барельєфів і ганків, дивовижних фресок і панно – і... не зупинились, задумавшись хоча б на одну-однісіньку мить – куди йдемо?

Де ся найвища ціль, заради якої усе: і слово, і ритміка, і фарби, і камінь, котрі вкупі оживають під рукою майстрів? Справді, навіщо все це? Тож постійно, з дня на день, з віку у вік, жили, сотворювали в зловісній тині лиха. Найбільша дисгармонія – невідступний музичний супровід оркестри, здавалося б, зіграної на всі тисячоліття. Невже Чорний ангел потужніший від світла божественних Орант?

Везувії сплять до певного часу.

Будівничі забувають про них, вглиблюючись у хиткий ґрунт, щоб на ньому зводити храми – забути Бога. Бо дисгармонії немає меж...

Виправдовує майстрів-будівничих хіба те, що досі нічого подібного вони не зустрічали на своєму життєвому шляху: завжди щось трапляється вперше. Уперше відбулося трагічне братовбивство, але, на жаль, потім була безмежна

кількість каїнів, а де були авелі, там неодмінно діяли й каїни; першими були Адам і Єва – прародичі людства, і вперше стався гріх, від якого все почалося і триває донині. Велика дисгармонія – страшна тінь або Чорна Зона – у великій оркестрі звучить, відколи існують люди. Тому храми в тіні везувіїв, можна не сумніватися, не є випадковістю. Однак порушує душевний спокій і впливає від’ємно на всесвітню рівновагу слабкість (як точніше висловитися про той стан?) розуму (?), душі (?). Хіба розум, душа чомусь не бачать зловісної тіні? Чому? (Можливо, негоже ставити ці питання, бо в великій оркестрі ноти розписали не оркестранти, а хтось інший).

Питання “чому” від давніх-давен ставили і ставитимуть аж до Судного дня – від цього не зміниться ні звучання великої оркестри, ні Чорна Зона. Але в тіні везувіїв мусить наповнювати душі тривога, як наповнюється спрагла земля водою – душа не пісок, в якому зникає вода, скільки б вона не лилася. Душа мусить чути небезпеку, душа має вловити, як золотий орган, найтонший повів вітру, і відповісти звуком, милим на слух чи не милим – се вже не має значення. Вона, душа, мусить звучати! Бо вона не пісок. Піски теж співають, але то інші пісні: вони настроєні на іншу ноту і для інших хорів – для хорів пустелі. Це душевна Сахара.

Те, що має відбуватися, згідно з Писанням, не може піти іншими шляхами, окрім тих, які

накреслені. Однак доріг багато, і будівничі обирають з-поміж них ті, що ведуть до світла. Може, часом вони й помиляються, судити їх не будемо за те, що вони, маючи вибір, помилялись. Важливо те, що вони могли вибирати, а ще важливіше те, що вибір лежав між Білим і Чорним мечами. І знову питання розхитують так потрібну рівновагу то в один, то в другий бік, як маятник, – се теж рух, але який? Ми нині бачимо їхню помилку. (Чи, може, щось більше, ніж помилку). Однак Чорна Зона – хіба се їхня помилка? Чи се помилка? Нарешті – чи помилка? А може, все це потрібно, як дивний камінь, для проби душі? Хтось скаже на се: о, вони не витримали проби! – Добре, скарайте їх на горло або каменуйте ви, всі ті, котрі ніколи не помиляються. Чи багато таких? Чи взагалі є такі?

І все ж мають їм за зло, що нібито їхні душі не тривожилися, перебуваючи між Білим і Чорним мечами. Бо весь рід, сучасний їм і майбутній, потонув у гріхах – усе таємне стане явним колись, після апокаліпсису, про який усі знали – не могли не знати! Се ще один досвід, набутий дорогою ціною. Хіба душа від нього не зміниться, не стане ближчою до світла, що його так прагнули будівничі, зводячи храми в Чорній Зоні? Хіба вони не жадали вийти з тіні везувіїв? То чому вони підносили храмові бані до небесних блакить? Адже там, у тих безмір-

них висотах, якраз щезають, губляться тіні. Однак біда будівничих, що їм дуже важко підніматися на світлосійні вершини: не вся правда в тому, коли одні казали, штрикаючи пальцем у небо, що дійти до них – справа майбутнього, тих, котрі, прийдуть опісля... Але найбільша брехня у реченнях тих, котрі розглаголювали про осягнення вершин уже, сеї хвилини. Яке осягнення, таке й світло, що цідиться в зневірені і забріхані душі, як отрута – сукровиця лжі... У лжі душа нидіє, занепадає, ніби від смертельної хвороби, не здатна піднятися хоча б до висоти храмів, збудованих у тіні везувіїв.

Але душа здатна здійнятися й до таких висот, про які в Чорній Зоні годі й мріяти, та й се немисливо, коли загроза апокаліпсису щораз то більше нависає над Помпеями: чим менше думати про нього, забиваючи нестримний час щоденними дрібницями, тим більшає загроза, а показником її зростання є маління душ. На очах твориться кляте сатанинське коло: всі до одного займаються ніби дуже важливими справами, які проте, як дивовижна машина, запущена хто-зна ким, тягнуть з непереборною силою в нікуди. Бо ніхто не вміє точно сказати: куди йдемо? Немає часу, та й сміливости, глянути довкіл і хоча б очима повести на тїнь везувіїв, котрі сплять дочасу. Абсурд існування всіх і всього такий очевидний, що кров зупиняється в жилах від самої думки про се.

Хіба се не є найтяжчим гріхом?

Щоденний триб життя, як зміна дня і ночі, узвичаює все, що твориться донині від Адама і Єви. Все це таке звичайне – хіба не так? Там, де “звичайне” є нормою, забувають про загрозу в тіні везувіїв, бо вона (тінь) стає в уявленні усіх “нормою”. Для римського патриція було нормою рабство: від нього він мав якусь вигоду. Се не означає, що всі патриції поділяли таку думку, винятки з цього правила, звичайно, існували, однак імперія патриців і рабів – не новина в історії, радше – правило.

Гріх лягає в основу такого правопорядку: як не парадоксально, його носіями є і одні, і другі. Освячуючи бідність, тобто рабство, патриції беруть гріх на душу за ту частину людства, що гине в рабстві: раби жорстоко спокутують гріх рабства, застаючись довічними рабами через свою слабкість, тим самим, на біду, посилюючи свою гріховність.

До того всього ще додається Чорна Зона, де нависає тінь від загрози везувіїв. Первородний гріх – гріх неволі – тримає рабів (а разом і патриців – як їх, рабів, антитезу) у тісному сплетиві Білих і Чорних мечів. Однак із цього сплетива ніяк не випадають ні патриції, ні раби, бо і одні, і другі – нероздільні. Тому й відповідальність за гріх несуть укупі, як одне ціле: первородний гріх об'єднує всіх, бо всі успадковують у тіні везувіїв досвід неволі, навіть якщо творцями

неволі є патриції. Адже душі злощасних творців і носіїв неволі обтяжені гріхом дисгармонії.

Не становлять винятку будівничі. Бо досвід Чорної Зони накладає нестерту печать на душу, огірчену дисгармонією великої оркестри, звуки якої пронизують світові простори і все суще в них. Втрата мудрої рівноваги прискорює апокаліпсис. Власне, будівничі покликані берегти гармонію, та коли їм се не вдається, то існують на те причини і в них самих, і в їхньому світі.

Біда їхня в слабкості протистояння своїм діяннями Чорному від чорного на ймення Аваддон або ще Аполліон. Біда в тому, що у буття владно ввійшов Чорний, а де є Чорний, там мусить стояти й Білий Меченосець. Тому творення будівничими храмів є лише одна грань сутності існування, але ся грань світиться для тисячоліть, піднімаючись над тіннями везувіїв.

Своєрідна спокута гріхів – вершинні храми будівничих, котрі прагнуть очищення від скверни неволі. Очищення приходить, як воскресіння, однак шлях до нього лежить через невтомну працю.

Невже апокаліпсис – найкраще очищення всіх і всього?

Єство людське, те, що бунтує проти нього, незбагненого, може, протестом хоче відтягнути невідворотну мить, яка дасть початок невідомому, або, навпаки, прискіпити, наблизити його до себе, і тоді зблизька, на власному

досвіді, легше пізнати досі незбагненне, ще не-
впізнане.

Може, це справді так. Хто се знає?

Однак апокаліпсис – це також кара Божя.
Хіба нема за що карати?

Покарати Чорну Зону – про це снять усі, хто
знав лиха і знущань, хто невинно дійшов до
пекла каторг, хто втратив золотий вік свого життя,
хто загубив здоров'я в пекельних штольнях, втра-
тив зір у сатанинських темницях і катівнях. Пока-
рати безжалісно й жорстоко! Щоб запам'яталоя
на всі покоління аж до Судного Дня. І пам'яталоя
б, якби не попів. Покарати – щоб очистити й очис-
титись, стоячи на дорозі до світла.

Хіба се не найбільша справедливість – кара
за гріх?

Незбагнений світ сущого, проте, має диво –
прощення винуватому. Збагнути глибину про-
щення не кожному дано, тому що серце, напов-
нене образами, зранене, обливається кров'ю за
вічними втратами: за світлом, що гине в тіні
везувіїв, за свіжим ковтком повітря, що його
запаскудили випари везувіїв, за дорогою, що
провадить до світла, за храмами, бо в них за-
мовкли божественні хорали... За всіма втрата-
ми серце болить. І той біль вічний, як суц-
тя субстанція в просторі і часі, котрі безконечні і
не мають ні початкового, ні кінцевого вимірів.
Прощення в сих вимірах існує, як пісня, котру
співають, коли на душі і тужно, і весело. Тож

як у пісні, серце відкрите для прощення, якщо воно, здавивши власний біль, готове битись у ритмі універсальних амплітуд – від щастя до розпачу, від вознесення на висоти величних храмів, побудованих у тіні везувіїв, що постійно нагадують про небезпеку для суцього, до царства Аваддона. І навіть ці ритми, хоч якими універсальними вони б здавалися, ще не охоплюють усього, що було, є і буде, бо суще – більше і безмежніше від них. Таким чи приблизно таким є прощення. Хіба серцю так важко наповнитись ним попри всі радощі і страждання?

Однак прощення тільки тоді має силу, коли насправду забудеться Чорна Зона. Чи вдасться її забути? А забути треба! Бо тільки з далекої дистанції, ніби з вершини храмів, видно вшир і вглиб. Забути – не забути. Забути – щоб очиститись. Не забути – щоб ніколи-ніколи не повторити чорних зон. Забути – щоб прощати. Не забути – щоб пам'ятати своїх предків, які пережили чорні зони.

У сій амплітуді пам'яті і безпам'ятства проходять будень і свято, дійство Білого і Чорного ангелів, блискавичні схрещення мечів яких влітаються у вселенську оркестру і самі складають сутність суцього – долання Чорного було, є і буде, тому що існує в усіх часових і просторових вимірах, не маючи ні початку, ні кінця. Долання Чорного і перемога над ним – сутність між нами і в нас, незалежно від того, хто

переможе. Втім, перемогти Чорного – се і стати на шлях прощення, і піднятися на вершини храмів, і внести у вселенську оркестру свіжі звуки, і віддалити Армагеддон, і визволитись, очиститись від Чорної Зони. Немає кінця-краю доланню того, що між нами і в нас, що прагне навіть найменшої звитяги на свою користь. Може, се і відпущення чорнозонівського гріха – первородного гріха неволі. Отже, визволення від... О, се було б дуже легко: вийти на вершини, близькі до світла, далекі від зловісних тіней везувіїв. А де тоді вічне страждання, муки неволі, спокута за гріх? Нелегкий же шлях до світла. Усе, що записано, здійснюється.

Для Помпей – тільки для них – апокаліпсис неминучий: усе веде до нього. Найгіршою тут є неможливість прощення як з боку всього живого, так і світла, а також тих, хто з ним, бо не здійснилося прощення! Той, хто має просити прощення, не став на дорогу прощення, а той, хто приймає прощення, не бачить його в усьому сущому. Тому погасло світло.

Кара.

Збувається записане.

А могло б не збутися! Може – ні? Бо до того йде, незалежно від протиборчих змагань Білого з Чорним. Залежить від тих, хто під блискавицями ходить, хто збирає каміння, а хто розкидає, гадаючи, що саме зараз відповідна пора для всього. О, як важливо не помилитися! Якщо

ж помилка сталася, то не менш важливо її виправити. Хто готовий до цього?

Світло прагне, щоб очистились ті, хто причетний до Чорного, до кого пристало від Чорного, хто зв'язаний з ним невидимими нитками і хто ніяк їх не в силі розірвати або й не бажає цього робити. Світло дає час вирішень, і в цьому часовому вимірі закладена умова – бути чи не бути *світлу в душі*. Апокаліпсис *душі* – ось де тривога за все, що було, що є і буде. Хто кого подолає – питання питань, стверджень суцього принаймні в нашому, помпеївському, часовому вимірі.

Наші Помпеї – нічії інші, а такі наші, і тому вони вмістили в себе наше “бути чи не бути”.

Хтось скаже: “Бути!” Хтось також скаже: “Не бути!” Схрестяться мечі, і їхні блискавиці виходять з темряви одних і других, тобто тих, хто каже: “Бути!”, і хто говорить: “Не бути!”

Де істина? Хто знає? Хто відповідь за неподолання Чорного? Якщо хтось не має сили, то не в осуд йому гіркість поразки. Хто ж мав силу, але її не використав для подолання Чорного, то, напевне, йому важко уникнути свого апокаліпсису... Однак побіч сильного слабкий має силу, і спільна дія звалить Чорного туди, де приписано йому бути. Невже ця проста істина невідома тому, хто йде на звитягу?

Переможені і переможці – однаково винні перед *світлом*, бо їхня звитяга заважає йому

проникнути в усе і всюди. Однак вина ся мину-
ща, як біг нашого часу, коли навічно залиша-
ється вселенська оркестра, у якій і звитяга є
лише однією нотою, одним голосом у його віч-
ному багатоголоссі.

Універсальність цієї амплітуди очевидна кож-
ному, хто прикладає ума до подолання Чорного,
вигнання його за межі своєї сутності, поза суще
і вічне.

Так мовлено, і так буде. Знак біди.

Образ смерті: на дорогах велелюдних мертві,
мертві, мертві; у перехняблених хатах – мертві,
мертві, мертві; шпихліри спліснявілої пшениці
під автоматними цівками і облога голодних
гарячкових очей; безумство матері, яка вбиває
власне дитя, щоб порятувати себе і тих дітей,
що ще залишилися, від голодної смерті; на всіх
просторах благодатної землі ті ж таки смертни-
ки, приречені до страти голодом, насилу воло-
чачи ноги, підбирають мертвих, складаючи їх
штабелями на вози, запряжені напівдохлими
конятами, які теж покірно чекають черги бути
з'їденими до кісточки; на всіх просторах уро-
жайної землі мільйони свіжих могил – доказ
злочину, за котрий ніхто не покараний. Се
образ диявола.

Мертва земля, мертве небо. Не до впізнання
вчорашня голубизна, яка вселяла надію у зму-
чену душу. Сьогодні вона сіє невидиму смерть і
окутує своїми дощами все живе: людину і пта-

ха, зело і звіра. Гірка вода, як у Біблії, вже більше не оживить спраглого. Не увіллється благодатним струменем під глибокий корінь, дерево всохне від полинності, розлитої і розсіяної по всьому простору, куди не глянь. Усе сіє смерть: вітер і сонце, звір і дерево, яке, навіть згоряючи, своїм димом і попелом несе загрозу смерті. Пилюка на твоїх ногах смертельна для тебе і твоїх рідних та близьких. Благодатна земля переповнена біблійною гіркістю, і нема їй рятунку на тисячоліття. Се образ диявола.

Безконечні валки ешелонів, набитих докраю жінками і дітьми, старими і зовсім юними, оточені скаженими собаками і людьми-собаками. Без права на воду і хліб, на тепло і захисток від північного морозу. Мільйони валок – мільйони невідомих могил у непрохідних тайгах і тундрах, у безводних степах і пустелях. Мільйони втрат і страт без суду й оборони за власну гідність і виживання. Се образ диявола.

Прострелена потилиця – зблизька, або ж череп, розвалений молотком, або змасакроване тіло, розп'яте на північному мурі, з розпоротим животом, зі скрученими колючим дротом руками, з відрізнаними жіночими грудьми і слідом сатанинського насильства над беззахисною плоттю; або з виколеними очима, проштрикнутими ребрами і вічними слідами на проколотих голках пальцях, затиснених до омертвіння між дверима; або тіла, зварені в пекельних каза-

нах чи кинуті в паровозну піч, чи зіштовхнуті в соляні шахти... Се образ диявола.

І над усім сіється і сіється попіл. Сіризна покриває будинки, людей, звірів, дерева. Сіється без упину, сіється цілу вічність. Уже покрила дахи будинків, вулиці і майдани, вже засипає людей – годі вільно вийти з дому. Уже утрамбовані пласти лягають під вікнами, ще трохи – і світло померкне назавжди. Попіл сіється, сіється, сіється. Вже меркне світ – і задихається все живе. Попіл осідає все більшими і більшими пластими забуття, влітає в одкриту душу, утрамбовує в ній смертельне самозабуття. Нестерпна духота в'ялить, палить і душить, як мафійний зашморг. Засипані попелом, німіють храми, замовкають великодні дзвони. Се образ диявола.

Хто хоче утекти, вивернутися, вислизнути, потрапляє у лапи звіра, і нема йому рятунку. Для нього приготований двір смирення, на фасаді якого написано: “Втрачай надію, хто сюди приходить. Визволення звідси – праця або смерть!” (Не так уже важливо, під яким знаком сей клич). Проте се сатанинська брехня: скільки б не орав собою, звільнений не буде, бо сюди експортують людей для неволі. Смерть – се правда. Вона приносить звільнення всім, хто перейшов пекельні брами: допити, етапи, карцери, лісоповали, шахти, каменоломні; хто не пристав на штучки оперів та всякого іншого дрантя... Кого відправили насильно у дім печалі

і страждання, одягнувши душу у наручники смирення, загнавши її в найглухіший кут безпам'ятства, щоб мордувати bestiальським способом: одібрати надію, споїти дурманом брехні, зробити яничаром...

Хіба не правда, що се образ диявола?

Хіба не він, що названий звіриним словом, присутній там, де творить Чорний чорне?

Лихий це знак.

Невже забудемо про храми, що своїми золотими куполами знімаються до світла? Під попелом вони!

Це знак біди.

Час не знає відліку, бо він вічний і відданий вічності. Він іде з вічності і приходить у вічність. Се теж рух, і в Чорній Зоні він має тривалість неволі. Визволитись з неї – значить розірвати час тривання Чорного, тривання Чорної Зони – знаку біди. Тому як довго не лежали б руїни і якими грубими верствами не прикривав би попіл наших Помпей, приречених Чорною Зоною на забуття, воскресіння пам'яті – дивовижне чудо – постає на попелищі, як фенікс, завдяки вселенській гармонії, що твориться Білим і тими блискавицями, що спалахують між Білим та Чорним мечами, і золотобанними храмами, і невідступними доланнями Чорного, і *світлом*, що є в безсмертній душі та в усьому суцьому, вічному у вічному часі та просторі.

Перед ними меркне, щезає, як ніч перед світлом, знак біди, розчиняється в ніщо, здихає. Ритм відновлення та оновлення вливається в універсальну амплітуду, що існує у вічному русі, та й саме відновлення та оновлення є рух до світла, до безміру суцього.

Якраз тут, на хиткому ґрунті утрамбованих попелищ, священодійство серця та ума. Потрібні тисячі тисяч трудівників, котрі на цьому полі стоятимуть до кінця, не шкодуючи сил, не маючи ні дня, ні ночі відпочинку. Вони є. Вони стають плече в плече, не прагнучи наввиперед, ки, один попереду одного, стати першими, бо в тій роботі всі перші і всі останні: для них однакове *світло* і однакова ніч, і однаковий Білий, і однаковий Чорний – після апокаліпсису Помпеїв зрівняння всіх з усім під тягарем попелу і темної ночі не дає нікому права першості. Копай, докопуйся до глибини безмірної істини, котра має незнищенний образ суцього. Копай, знищуй нестерпну сіризну буднів і свят, прикрашених у паперові квіти, минуші, як сей дивний світ, що перебуває у двох універсальних земних вимірах – початку і кінця, колиски і домовини. Шукаємо інший вимір – вічність. Знайди в ньому сутність – немає іншого, ніж те, що було, є і буде. Невже це все? – спитають. – Хто це знає? Вкопайся у сутність “буде” – може, станеш пророком чи посміховиськом під свист безвірного натовпу...

Отож, розкидай геть пласти попелу, поверни собі ім'я, забуте на скрижалях історії, вибите з пам'яті, притлумлене в катівнях Зони, збезчещене дрантям з печаткою сатани, гвалтоване його слугами, загублене пострілами в потилицю і приспане звалищами храмів і попелу. Поверни радість *світла* – осанну з осанн, – яким опромінені наші храми, осяяні будівничим духом Творця.

У дійстві відкриття знайдеш жертви, знайдеш і героїв, і тоді відступить знак біди. Бо воскресіння з мертвих є новим народженням – всупереч Чорному і його слугам, котрі щезають, як тіні, перед незнищенним, вічним, всюдисущим *світлом*. Воно увійде в душу, як Господар і Творець усього суцього. Се – визволення з неволі тьми, з підлого страху Зони з її сатанинськими звичаями і безпам'ятством. І відкриється простір для спокути і прощення, очищення від скверни Зони. Глухне звірячий рик везувіїв, гасне їхнє чорне полум'я, стає безсилим, як передсмертний старець. Залишається пам'ять про небезпеку, яку не можна забути – про неї нагадують наші Помпеї; навіть тоді, коли їх розкопають до основ, пам'ять житиме, бо там є те, чого не забувають: досвід жертви і досвід спокути й очищення.

У вселенську оркестру вливаються нові звуки, складені з гармонії і дисгармонії, контрастів Білого і Чорного та яскравих зблисків їхніх мечів, відвічного долання тьми *світлом*.

ЛЮБОМИР СЕНИК – ЛІТЕРАТУРОЗНАВЕЦЬ І ПИСЬМЕННИК

Замість післямови

Любомир Сенік – літературознавець, доктор філологічних наук, письменник, громадський діяч. За заслуженими титулами, які мають, однак, здатність і узагальнювати, і уподібнювати між собою тих, кого вони стосуються, стоїть неповторна особистість.

Без Любомира Сеніка важко уявити собі культурне середовище Львова впродовж останніх чотирьох десятиріч. Своєю присутністю він надає цьому середовищу, попри всі зміни, які в ньому заходять, не лише своєрідного колориту, а й виразної творчої енергії, що поглиблює національні, моральні, художні перспективи.

Кожен, хто знає Л. Сеніка, додасть щось своє для окреслення “сеніківського” феномена, бо зазедве, щоб, зустрівшись з ним, можна було не відчувати його магнетизму. Звідки ця життєва сила? Які обставини визначили розвиток характеру, щирого і відкритого?

Молодший з-поміж співробітників «старого» відділу української літератури Інституту суспільних наук АН УРСР, він підхопив у своїх старших колег ідеї національної науки, які, на жаль, уже не відбивалися в текстах, а більше в розумінні того, що і як повинно бути. Л. Сенік був

надією цього відділу, отже, перебирав на себе відповідальність перед культурною та науковою традиціями.

Відчуття традиції органічне, як подих. Воно з батьківського дому – дому свідомого українського вчителя Тадея Сеника, який не вмів стояти осторонь великих і трагічних подій.

Любомир Сенік народився 26 червня 1930 року в селі Чернихові на Тернопільщині – і місце, і час були історичні, бо визначили багато закономірного в особистому житті майбутнього українського філолога. У батьківському домі, незважаючи на всі випробування долі, було добре: тут любили й шанували один одного, читали й сперечалися. Тут вчили витриванню перед життєвими негараздами й прищеплювали любов до Бога й України. Цього золотого запасу вистачає понині.

Зрештою, враження дитинства і юності тісно перепелелися з враженнями, досвідом, спогадами батьків, що можна вчитати з його новел, стислих і глибоких, як, скажімо, новела “Місячна соната” – про трагізм воюючих навзаєм проти себе імперських армій – російської та австро-угорської – під час Першої світової війни.

Після середньої школи вчився у Львівському педагогічному інституті, учителював, був аспірантом, науковим співробітником Львівського історичного музею, згодом – літературним редактором, завідувачем відділу критики журналу

“Жовтень” (тепер “Дзвін”). Якраз на редакторській посаді виявилися і літературний смак, і принципиовість, і суто сениківський максималізм. У цей період сформувалося коло друзів, виробилося відчуття й розуміння літературного процесу.

Працюючи в Інституті суспільних наук АН УРСР (тепер Інститут українознавства імені Івана Крип'якевича НАН України) з 1964 року, Л. Сенік зазнав не лише втіхи щоденної інтелектуальної праці, насолоди бути серед інтелегентних людей, зазнав так само несправедливої, часом брутальної критики, особливо у 1975 році – в період ліквідації відділу української літератури. Ще раніше його перестали друкувати.

На напівлегальному рівні існувало тоді, у 70-х роках уже минулого століття, дослідження Л. Сеніка про український роман 20-х років. Це був Сеників “роман з романом”, у якому проявився його характер – вірність темі, впевненість у тому, що до неї можна буде повернутися за ліпших обставин, бажання все переписати наново. Тим часом ця його перша версія докторської дисертації – в рамках дозволеного. Але й при цих рамках “чужість” Л. Сеніка для радянського режиму, для більших чи менших його адептів була безсумнівною.

Докторську дисертацію він захистив лише 11 травня 1995 року під назвою, у якій відби-

лися події нового українського відродження і відкритість перед ними автора дисертації: “Український роман 20-х років: проблема національної ідентичності”. Захист відбувся в Інституті літератури ім. Т. Шевченка, до Спеціалізованої вченої ради якого входили колишні опоненти А. Сеника. Це була його перемога, а водночас – кінець “холодної” війни, у якій супротивники користувалися літературознавчими поняттями, історичний акт примирення в ім’я істини, в ім’я тієї ж української ідентичності.

І докторська дисертація, і монографія під однойменною назвою – фундаментальне наукове дослідження, позначене глибиною погляду і талантом інтерпретатора. Проблема національної ідентичності, яка тут ставиться і послідовно логічно вирішується, з одного боку, охоплює природу українського романного мислення у характерних колізіях 20-х років ХХ ст., а з другого, – жанровий різновид сприймається як вияв тотожності української літератури в її історичній тягlostі. Народження й розвиток художніх ідей підтверджує ту позачасовість, яка засвідчує силу українського духу в його вічному прямуванні до Слова Істини. Через перейнятість проблематикою 20-х років часом здається, що А.Сеник також належить до людей тієї епохи чи є представником її в нашому часі.

А.Сеник має свій погляд на українську літературу 40–50-х років – тут він особливо катего-

ричний, стаючи з романтика антиромантиком. З його тезою “про пустелю” можна сперечатися. Та він не заперечує ознак “пустелі” чи, як ще каже, “чорної зони”, і у власній спадщині.

Л. Сенікові довелося пережити часи, коли література й життя не перепліталися, а перекручувалися до абсурдності. Це виглядало як плата за можливість бути і жити – а насправді є лише доказом того, як в умовах радянського режиму легко ловилося на слово, як воно, усне й писане, ставало пасткою.

Л. Сенік не закривається перед минулим і оборони не потребує, хоч би й тому, що вміє сам “розкопувати Помпеї”. У його художніх творах досить автобіографізму й здатності дистанціюватися від самого себе. Один з його літературних героїв признається: “Як і будь-яка людина, я слабкий і безпорадний перед всісиллям влади”.

Зрештою, “всесилля влади” спричинилося до подвійного життя. Ця подвійність не закінчувалася на святочному і тихому “Христос Воскрес!”, що з-поміж інших виділяло тебе довір’ям, чи розмовами на вулиці про заборонені літературні імена і заборонені теми, чи навіть твердою вірою, що режим упаде.

Затягнений опір режимові був глибоким і тривалим. В особливо чорний період, майже водночас з книгою “Філософсько-атеїстичний потенціал української літератури”, за яку найбільше сам

собі дорікає автор, творився роман з промовистою назвою “Ізійди, сатано!”. Писав і проганяв нечистих духів, що обсідали зусебіч. На тодішніх “підпільних” читачів роману в кінці 70-х – початку 80-х років він справив враження вибуху.

Художня проза Л.Сеника певним чином відбиває в собі риси його людської індивідуальності, засвідчуючи болісний і сміливий процес самопізнання. А втім, автор спирається на глибокі пласти життя національної інтелігенції, він виявляє тонку спостережливість і вміння зв'язувати до купи різні епохи, що віддзеркалюються одна в одній найчастіше за принципом оберненої перспективи: приглядаємося до минулого, але й минуле приглядається до нас.

Його новели психологічно витончені, у них схоплено стани людської душі у межових ситуаціях людського буття, зокрема тоді, коли йдеться про рух опору 40–50-х років ХХ ст., про учасників Української Повстанської Армії. Правду кажучи, авторське співчуття до тих, які на перехресті українських доріг самі падали хрестами, по-чоловічому стримане.

Сеникові персонажі вибирають здебільшого поміж життям і смертю. Схиляючи голову перед їх пам'яттю, він намагається не так відійти від цих глобальних вимірів, як щоразу відповісти на питання “чому?”

Що найбільше хвилює Сеника-новеліста? Теми духовної неволі і муки самоув'язання, людська

мужність, яка, крім молитви, нічого не може протиставити ворогові, зрада навколо нас і зрада всередині нас самих, віра в людську порядність, полиновий смак вічних розлук і пам'ять про першу любов.

Часу, каже Сенік в одній новелі, не існує: час перепливає у вічність. Він ловить ці незабутні миті часового плину, підносить їх з глибин своєї пам'яті і свого переживання.

У його художній прозі співіснує людський досвід і досвід української літератури. Коли раптом у повісті “Загін смерті” тривогу оповиває німа тиша і з'являється фраза – “Замовкло все”, – то це означено Шевченкову присутність у новітніх полях крові і сліз. Є тут і рефлексії з літератури тих же 20-х років, які засвідчують духовну близькість українських літературних поколінь.

Принагідно варто сказати, що Сенік-письменник і філософ пояснює Сеніка-товариша і співрозмовника – він намагається відповідати на наші питання. Його відповіді можуть когось дратувати, але він їх не уникає. Готовність підтримувати діалог – це особлива сеніківська риса. Мабуть, вона якраз і привертає людей до нього. З часом коло друзів вужчає, викликаючи біль. І хоч А. Сенік має властивість поповнювати це коло – цікавість до людей багато що пояснює в його людському й творчому феномені

– звільненого місця ніхто не заступає – втрата залишається довіку.

Нині Л. Сенік – провідний науковий співробітник відділу української літератури Інституту українознавства імені Івана Крип'якевича НАН України, директор Інституту літературознавчих студій Львівського національного університету імені Івана Франка, голова літературознавчої секції Наукового товариства імені Тараса Шевченка у Львові.

В останнє десятиріччя тематичне коло наукових досліджень Л. Сеніка помітно розширилося. Завжди приємно дивує його захоплення новим, здатність реалізовувати свої наукові плани всупереч багатьом обставинам.

Нарешті, Л. Сенік – прекрасний науковий керівник з цікавими науковими ідеями і розумінням тих шляхів, на яких вони можуть здійснитися, бо його самого найбільше хвилює той птах, який “летить у невідоме”, кажучи словами одного з його віршів.

І тому хочеться побажати йому на майбутнє: замість хаосу – космосу, замість розлук – зустрічей, замість пустелі – Божественних садів.

Богдана КРИСА

ДОВІДКА ПРО АВТОРА

Сеник Любомир Тадейович (26. 06. 1930, с. Чернихів, тепер Зборівського р-ну Тернопільської обл.) – літературознавець, літературний критик, письменник, громадський діяч, доктор філологічних наук. Закінчив Плотичку середню школу, Львівський педагогічний інститут (1953), аспірантуру при цьому ж інституті (1957). Вчителював у середній школі села Мшана Городоцького р-ну на Львівщині (1953–1954), був науковим співробітником Львівського історичного музею (1957–1958), редактором видавництва Львівського університету (1960–1962), завідувачем відділу критики журналу “Жовтень” у 1962–1964 роках.

Кандидатська дисертація – “Роман Андрія Головка “Мати” в літературному процесі 20-х – початку 30-х років” (1963), докторська – “Український роман 20-х років: Проблема національної ідентичності” (1995).

З 1964 року працює в Інституті суспільних наук (тепер Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України), з 1996 – директор (за сумісництвом) Інституту літературознавчих студій Львівського національного університету ім. Івана Франка. Очолює літературознавчу комісію НТШ. Громадський діяч, у 1990–1992 роках – голова Львівської крайової організації Народного Руху, співредактор газети “Віче”.

За роман “Ізійди, сатано!” удостоєний Міжнародної літературної премії ім. Богдана Нестора Лепкого (2000).

Досліджує історію і теорію української літератури XIX–XX ст., зокрема творчість І. Франка, прозу доби “розстріляного відродження”. За спроби об’єктивного висвітлення історії української літератури першої половини XX ст., а також літературного процесу 60–70-х років був переслідуваний радянським режимом. Численні літературно-критичні статті присвячені діячам “Руської Трійці”, поетиці роману, літературному процесові 60–90-х років XX ст.; публіцистичні статті з громадсько-політичного та культурного життя.

Основні праці: Роман Андрія Головка “Мати” (Київ, 1963); Микола Хвильовий і його роман “Вальдшнепи” (Львів, 1994); Климентій Шептицький – слуга Божий (Львів, 1997; у співавторстві з Н. Пікулик); збірник прози “На червоному полі” (Львів, 1998); роман “Ізійди, сатано!” (Париж; Львів; Цвікау, 2000).

З М І С Т

<i>Любомир СЕНИК</i> Розкопати Помпеї.....	3
<i>Богдана КРИСА</i> Любомир Сеник – письменник і літературознавець (замість післямови).....	22
Довідка про автора.....	30

Оригінал-макет підготовано
у відділі автоматизації
НБ ЛНУ імені Івана Франка
Завідувач Мирослава Доманська

Підписано до друку 19.06. 2002 р.

Формат 60х90х16.
Папір офсетний № 1. Друк офсетний.
Обл.-вид. арк. 1, 8. Гарнітура Bookman Old Style.
Наклад 500. Замовлення №

Видавничий центр Львівського національного
університету імені Івана Франка
79000, Львів, вул. Дорошенка, 41

У серії “Дрібненька бібліотека”
вийшли друком такі видання:

- Ч. 1. *Андрій СКОЦЬ*. Слово про Івана Денисюка.
- Ч. 2. Штрихи до портрета професора Йосипа Кобіва.
- Ч. 3. *Ліна КОСТЕНКО*. Гуманітарна аура нації, або Дефект головного дзеркала.
- Ч. 4. *Роман ЛУБКІВСЬКИЙ*. Богорівний – бо правдомовний (Тарас Шевченко і сучасність).
- Ч. 8. *Петро БІЛОНІЖКА*. Євген Лазаренко – вчений, педагог, громадський діяч.
- Ч. 6. **Любомир СЕНИК. Розкопати Помпеї.**

Підготовано до друку:

- Ч. 5. *Надія ПКУЛИК*. Ідея українського месіанізму (Іларіон Київський і Феодосій Печерський).
- Ч. 7. *Анушаван МЕСРОПЯН*. Українська поезія у вірменських перекладах (мініантологія).
- Ч. 9. *Тарас ПАСТУХ*. Поетичне мислення Івана Франка (за збіркою “Semper tiro”).